

A STILISZTIKA MINT ALKALMAZOTT NYELVÉSZETI DISZCIPLÍNA

STYLISTICS AS AN APPLIED LINGUISTIC DISCIPLINE

PETHŐ JÓZSEF¹

Absztrakt: A stilisztika tudomány-rendszertani helyének, a nyelvtudományhoz való viszonyának meghatározása régóta kiterjedt diszkusszió tárgya. A különböző nézetek között nem egyszer felmerül az alkalmazott nyelvészethez való besorolás is. Jelen dolgozat ebből kiindulva, a mai magyar stilisztika fő tendenciáira fókuszálva azt kívánja bemutatni, hogy melyek azok a területek, kutatási témák, amelyek ezt a felfogást támogatják, illetve azt, hogy milyen további lehetőségeket foglalnak magukban az idetartozó interdiszciplináris kapcsolatok. A kifejtésben egy általános jellegű, az elméletet, azaz a metatudományos rendszerezést és a tudományos gyakorlatot egyaránt figyelembe vevő megközelítés után a következő szempontok, interdiszciplináris kapcsolatok – azaz témakörök – jelennek meg: fordítástudomány és stilisztika, nyelvművelés (nyelvhelyesség) és stilisztika, nyelvpedagógia és stilisztika.

Kulcsszavak: *alkalmazott nyelvészet, funkcionális kognitív stilisztika, fordításstilisztika, nyelvhelyesség, nyelvpedagógia*

Abstract: Defining the disciplinary affiliation of stylistics and its relation to linguistics has long been the subject of extensive discussion. The different approaches also include the proposal to classify it as a field of applied linguistics. This paper aims to present the areas and research topics that support this approach based on the main trends in contemporary Hungarian stylistics. It is also an important aspect to show what further possibilities are included in the interdisciplinary relationships involved. The first part presents a general approach that takes into account both meta-scientific classification, and scientific practice. After that, the following aspects and interdisciplinary relations – i.e. topics – will be discussed: translation science and stylistics, language cultivation (accurate use) and stylistics, language pedagogy and stylistics.

Keywords: *applied linguistics, functional cognitive stylistics, translation stylistics, language cultivation, language pedagogy*

1. Bevezetés

Jelen tanulmány a stilisztika és az alkalmazott nyelvészet viszonyának áttekintésére vállalkozik, először általános, majd az alábbiakban megnevezendő specifikus néző-

¹ DR. HABIL. PETHŐ JÓZSEF
főiskolai tanár
Miskolci Egyetem, BTK
Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet
jozsef.petho@uni-miskolc.hu

pontokból, azzal a céllal, hogy rendszerezve a vonatkozó legfőbb elméleti és módszertani jellegű modelleket, meglátásokat, rámutasson olyan, ezekben megjelenő vagy további kidolgozásra váró lehetőségekre, amelyek különösen alkalmasnak tűnnek arra, hogy ezt a viszonyrendszert a további kutatásokban produktívabbá tegyék. A két tudományterület rendkívül összetett interdiszciplináris viszonyrendszerének a jelen esetben természetesen nem lehet törekedni még vázlatos jelleggel sem a teljességre törekvő bemutatására, így a következőkre fókuszálok: Elsőként egy általános jellegű, az elméletet, azaz a metatudományos rendszerezést és a tudományos gyakorlatot egyaránt figyelembe vevő megközelítésben bemutatom a stilisztika és a nyelvészet, illetve a stilisztika és az alkalmazott nyelvészet kapcsolatát (2). Ezután a következő szempontok, interdiszciplináris kapcsolatok – azaz témakörök – jelennek meg: fordítástudomány és stilisztika (3), nyelvművelés (nyelvhelyesség) és stilisztika (4), nyelvpedagógia és stilisztika (5). A dolgozatot rövid, a konklúziókat tartalmazó összegzés zárja (6). Megjegyzendő még, hogy a jelen esetben a magyarországi stilisztika és alkalmazott nyelvészet idetartozó nézeteit, tendenciáit és fejleményeit tárgyalom, és ennek következtében – bár nem kizárólagosan, de – nagyrészt a magyar szakirodalomra támaszkodom.

2. A stilisztika tudomány-rendszertani helyéről: elméleti és gyakorlati megközelítés

2.1. Elméleti megközelítés

Kemény Gábor (2000) igen alapos, a vonatkozó szakirodalmat részletesen áttekintő és találó című (*Szkülla és Kharübdisz között: a stilisztika feladatai és lehetőségei az új évezred küszöbén*) tudomány-rendszertani összegzése szerint a stilisztikának a két meghatározó rokontudományhoz, a nyelvészethez és az irodalomtudományhoz képest elfoglalt helyéről, helyzetéről az utóbbi évtizedekben a következő öt főbb elgondolás alakult ki és fogalmazódott meg a tudományelméleti megközelítésekben:

- a stilisztika nyelvészeti diszciplína, a nyelvtudomány szerves része;
- a stilisztikának, ha irodalmi műalkotással foglalkozik, az irodalomtudomány részévé kell válnia;
- a stilisztikának két, hangsúlyaiban és módszereiben eltérő változata van: egy „irodalmi” és egy „nyelvészeti”;
- a stilisztika önálló tudományág, amely nem tartozik se a nyelvészethez, se az irodalomtudományhoz;
- a stilisztika interdiszciplinára, amely a nyelv- és az irodalomtudomány határsávjában, metszetében helyezkedik el.

A felsorolt öt elgondolás közül Kemény véleménye szerint az utolsóként említett áll legközelebb az igazsághoz (vö. még Tolcsvai Nagy 1996, Szathmári 2005).

Mindezt szempontunkból fontos kiegészíteni most azzal, hogy a nyelvészetten belül vagy akár interdiszciplinaként kategorizált stilisztikát különféle módokon és fő-

rumokon, így metatudományos elméleti megközelítésekben, publikációkban, konferenciákon, az egyetemi oktatásban stb. igen gyakran sorolják az alkalmazott nyelvészet körébe (ld. pl. Crystal 1998: 512, McRae–Clark 2004: 331, Knapp 2011: 125; W1: Debreceni Egyetem, Magyar nyelv és irodalom szak, tanulmányi követelmények; vö. Sandig 1995: 27–28, stb.). Érdekességként említem meg itt, hogy „törvény is kimondja”, hiszen kormányrendelet tartalmazza, azt, hogy a stilisztika alkalmazott nyelvészeti diszciplína. A 129/2001. (VII. 13.) Korm. rendelet ugyanis a magyar nyelv és irodalom szak esetében a képzés főbb tanulmányi területei között az alkalmazott nyelvészet körébe tartozó területeket így határozza meg: „**alkalmazott nyelvészeti stúdiumok: stilisztika**, retorika, nyelvművelés, helyesírás, lexikográfia, névtan, számítógépes nyelvészet, a magyar mint idegen nyelv” (W2).

2.2. A „gyakorlat próbája”: MANYE-kongresszusok

Az elmélet, az elvi jellegű besorolások után nézzük meg most a tudományos gyakorlat szempontjából is, hogy milyen viszonyban is van a stilisztika a nyelvészettel, azon belül pedig konkrétan az alkalmazott nyelvészettel. A gyakorlat, azaz a tudományos tevékenységek, működési formák széles köréből ehhez a megközelítéshez most a kongresszusokat emeltem ki, hiszen ezek a szervezők nézőpontján át egészen az előadók részvételi hajlandóságáig számszerűsíthető, objektív képet adnak arról, hogy milyen mértékben is tekinti részének, fogadja be az adott tudományterület a különböző kutatásokat. A magyarországi alkalmazott nyelvészet legfontosabb fórumai ebben a vonatkozásban kétségtelenül a MANYE-kongresszusok, ezért ezeket vizsgáltam meg. Mivel az informativitás szempontjából a jelen esetben az utóbbi időszak a leginkább releváns, az elmúlt 15 évet vettem figyelembe.

A legutóbbi, azaz a 2023-as, XXIX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszuson nem volt stilisztikai szekció, nem volt stilisztikai előadás (ld. programfüzet: W3; absztraktfüzet: W4). Az ezt megelőző, azaz a 2021-es, XXVIII. kongresszuson is hasonló volt a helyzet, azaz nem szerepelt a stilisztika. Ezt azért is tűnhet meglepőnek, mert ha közelebbről megnézzük e kongresszus szekcióit, akkor látjuk, hogy igen „széles merítésű” volt a kongresszus: jó néhány olyan tudományterülettel találkozunk, amelyet egyébként hagyományosan nemigen szokás az alkalmazott nyelvészethez sorolni (ezeket kiemeltem): nyelvpedagógia, nyelvoktatás, *szociolingvisztika*, *fonetika*, fonológia, retorika, *névtan*, interkulturális kommunikáció, kontrasztív nyelvészet, *pragmatika*, *kognitív nyelvészet*, *leíró nyelvészet*, *finnugrisztika*, fordítástudomány, terminológia (W5). Ugyancsak nem volt stilisztikai szekció a XXVII. (2019) és a XXVI. (2017) kongresszuson (W6). A XXV. kongresszuson (2015) is csupán egyetlen stilisztikai előadás szerepelt a programban, az is a fordítástudományi szekcióban (W7, ld. ehhez: Ajtay-Horváth 2016).

A XXIV. kongresszus (2014) programjában viszont még szerepelt a stilisztika, a Stilisztika, szövegtan, mentalitás, gendernyelvészet és korpusznyelvészet szekcióban, illetve az azonos című konferenciakötet-fejezetben (ld. Benő–Fazakas–Zsemlyei szerk. 2015: 365–429). Ezt megelőzően utoljára a XX. kongresszuson (2010) jelent meg a stilisztika, mégpedig mint „alkalmazott stilisztika” (Boda–Mónos szerk.

2011: 196–223). Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a kongresszus anyagát tartalmazó kötetben *A szövegtani kutatások alkalmazott nyelvészeti aspektusai; alkalmazott stilisztika; alkalmazott pszicholingvisztika* című fejezetben olyan dolgozatok szerepelnek, amelyek mai nézőpontból véleményem szerint nem vagy csak részlegesen stilisztikai jellegűek, az első (Boda István Károly – Porkoláb Judit: *A poétikai kommunikáció szimbolikus jelentéstartalmának ábrázolása hipermediális szövegekben*; Boda–Porkoláb 2011) inkább poétikai (és/vagy esetleg a számítógépes nyelvészethez köthető még), a második a netnyelvészethez (Bódi Zoltán: *A blog kommunikációs műfaji jellemzői*; Bódi 2011), a harmadik és a negyedik pedig a pragmatikához sorolható (Krómer Anna: *Diskurzusjelölők gyerekcipőben – diskurzusjelölők használatának vizsgálata óvodás korcsoportnál*; Krómer 2011; Schirm Anita: *A diskurzusjelölők funkciói a nyelvhasználók szerint*; Schirm 2011).

A fentieket összegezve tehát elmondható, hogy sem a vonatkozó elméleti megközelítések, sem a gyakorlat szempontjából nincs egységes álláspont az alkalmazott nyelvészet és a stilisztika viszonyának megítélésében. Az erről a kérdéskörrel – inkább implicit módon – folyó „diskurzusban” magam most semmiképpen sem a döntőbírói szerep igényével szeretnék fellépni, pusztán néhány olyan aspektusra kívánok rámutatni, amely igazolja azt a véleményemet, hogy az alkalmazott nyelvészet és a stilisztika között szoros kapcsolat van, sőt – mint ahogyan ezt a dolgozat címe is magában foglalja – a stilisztika bizonyos vonatkozásaiban értelmezhető úgy is, mint alkalmazott nyelvészeti diszciplína.

3. Fordítástudomány – stilisztika – fordításstilisztika

3.1. Tudománytörténeti visszatekintés

Már a magyar nyelvű stilisztikai irodalom legelső művében, Sylvester János *Az olyan ígikről való tanúság, melyek nem tulajdon jegyzisben vitetnek* című stilisztikai fejtegetésében (Sylvester 1541/1961) meghatározó szerepe van nyelvünk és más nyelvek összehasonlító stílusvizsgálatának, a fordításstilisztikai kérdéseknek. Sylvester 1539-ben megjelent latin–magyar nyelvtanában is egybeveti nyelvünket a három szent nyelvvel: a héberrel, a göröggel és a latinnal, és ebben az összevetésben is több stilisztikai jellegű megállapítása is van (munkásságának idetartozó részéről bővebben ld. pl. Szathmári szerk. 1961: IX–X, 3–16). A mi szempontunkból azonban fontosabb ennél az 1541-ben megjelent Újtestamentum-fordításának végéhez csatolt, fent említett stilisztikai fejtegetése a Biblia példázatos kifejezésmódjáról, azaz nyelvi képeiről. Ebben az eredeti (fogalmi) és a képi jelentések különböző nyelvekben való megjelenését veti össze, illetve ezeknek a jelentéseknek a nyelvenként eltérő viszonyáról szól, azaz fordításstilisztikai kérdéseket tárgyal, jelentésstilisztikai fókusszal:

Az ige, ha tulajdon jegyzisben vettetik, tulajdon minden népnek az ő nyelvin, mert ez ilyen ígivel minden népek egykíppen ilnek. Az tűz tulajdon jegyzisben minden népeknél egyet jegyez, azonkíppen az víz, az kenyír, az bor és az többi. **Nem tulajdon jegyzisben nem mindenkoron egyet jegyez minden nyelven.** Bűn.

Ez íge mikoron nem tulajdon jegyzísiben vitetik es, tulajdon az zsidó nyelvnek, nem tulajdon az magyar nyelvnek, mert ez szót nem szokta áldozatírt vetni. [Új bek.] Test, vér, ez ígik mikoron nem tulajdon jegyzisekben vettetnek es, tulajdon az zsidó nyelvnek, tulajdon az magyar nyelvnek es. Mert mikíppen az zsidók ez ígiket szokták emberírt venni, azonkíppen az magyarok es. Gonosz test, gonosz vér, azaz gonosz ember. Ez íge es: kenyír, mikoron tulajdon jegyzísiben nem vitetik es, tulajdon az zsidó nyelvnek, tulajdon az magyar nyelvnek, értsed nem az tulajdon jegyzisben, hanem az szólásnak módjában, mert véle szinte úgy íl, mint az zsidó níp. Egy kenyeren vagyok vele, azaz egy íleten. Kenyeret adtanak néki, azaz tisztet, honnan ílete legyen. Elvüttík kenyerít, azaz tisztít, melyből ílete volt. [Új bek.] Sok ezféle beszídnek nemivel egykíppen ílünk az zsidó nyelvvel és görögvel, sokval nem ílünk. **Azmelyvel velek egykíppen ílünk, annak kedve vagyon münálunk es azonkíppen, mint únálok. Azmelyvel nem ílünk, kedve nincs münálunk, de az szükség kíszeríjt az Szentírásban ezekvel es ílünk, mellyek üdővel kedvesek lísznak münálunk is.** Mindezekrül pildát hozni igen hosszú volna. [...] **Az szólásnak módját es minden nyelvben jól meg kell érteni, és akkíppen kell szólni, mint minden nyelvnek szólása vagyon.** Mindezekrül vedd ez pildákat. Az római nyelvnek szólása ez, hogy ígyen szóljon: Köszöntelek tütököt. Az miénknek ez: Köszönök tünektek. Azonkíppen az római nyelvnek szólása ez, hogy ígyen szóljon: Fíljítek az Istent. Az miénknek ez: Fíljetek az Istentől. Erről azki búön akarna írni, egy könyv telnék benne (Sylvester 1541/1961: 15–16; a kiemelések tőlem: P. J.).

3.2. *A fordításstiliztika helye és lehetőségei az újabb szakirodalom tükrében*

A történeti visszatekintés után, időben nagyot lépve előre, az utóbbi egy-két évtized magyar szakirodalmából néhány általam e tekintetben különösen figyelemre, továbbgondolásra érdemesnek vélt megközelítést kiemelve a két tudományterület összekapcsolásának lehetséges módszertani modelljeit tárgyalom.

3.2.1. *Műfordítások összevetése: a stilisztika kivételes lehetősége*

Kocsány Piroska (2001) produktív módszertani modellt kínáló tanulmányában Sarah Kirsch *Hirtenlied* című versének két fordítását veti össze, Nagy Lászlóét és Kalász Mártonét, a stílusleírásban használatos fogalmakra támaszkodva. Az összehasonlítással nem kíván esztétikai értékítéletet megfogalmazni, mert úgy véli, „ez mindenképpen túlmutatna minden stilisztikai fogantatású elemzés lehetőségein, illetve képviselhető céljain” (Kocsány 2001: 444), eltekint az eredetivel való részletező összevetéstől „és attól a fordításkritikák számára kötelező kérdéstől, hogy melyik fordítás a »jobb«, bármit értsünk is ezen” (i. h.). Mindezzel lényegében meghatározza a fordításkritikai és a fordításstiliztikai elemzés viszonyát is.

3.2.2. A fordításstiliztika a nyelvtudományban

Míg Kocsány Piroska fent idézett tanulmányában a stilisztika felől közelít a fordítások vizsgálatához, addig Cs. Jónás Erzsébet (2014) a másik irányból: a fordítástudomány felől igyekszik rávilágítani a kontrasztív stílusvizsgálat lehetőségeire, szempontunkból ennél is fontosabb az, hogy nagy nyomattékkal hangsúlyozza: csak a különböző tudományterületek, nyelvészeti részdiszciplínák, így például a szemiotika, pragmatika, a kognitív nyelvészet összekapcsolásával valósítható meg eredményes fordításstiliztikai elemzés.

3.2.3. Kontrasztív nyelvészet, kontrasztív stilisztika

Lőrincz Julianna (2018) kiindulópontja az az előfeltevés, miszerint „a szépirodalmi szövegek fordításainak vizsgálatakor elengedhetetlen mind a forrásnyelvi, mind pedig a célnyelvi szövegvariáns(ok) jellemző stílusjegyeinek számbavétele, és annak vizsgálata, hogyan alkotja újra a műfordító az eredeti szöveg domináns stílusjegyeit az idegen nyelvű szövegvariáns(ok)ban” (Lőrincz 2018: 79). E vizsgálatok elemzési módszereként Lőrincz a funkcionális stilisztika módszerét tekinti leginkább alkalmasnak, így elemzéseit is erre építi.

3.2.4. A kognitív stilisztika és poétika alapelvei és módszertana a fordításstiliztikában

A legújabb kognitív stilisztikai és poétikai kutatásokban kidolgozott új szempontok alkalmazásának egyik példaként a XIV. Miskolci Alkalmazott Nyelvészeti Konferencián tartott előadásom írott változatára hadd utaljak itt (Pethő 2022). A tanulmány gondolatmenetének kiindulópontja a funkcionális kognitív stilisztika és poétika egyik legfontosabb alaptétele, amely szerint a nyelvi szerkezetek megformálása, poétikussá válása nem pusztán stilisztikai díszként, hanem inherens módon, releváns mértékben hozzájárul a szövegek jelentéséhez, illetve megértéséhez. Ebből vezethető le az az előfeltevés, hogy mivel a lírai szövegek nyelvi megformáltságának és poétikusságának egyik leginkább meghatározó összetevőjét a személyjelölés konstrukciói adják, ezért ezek fordításelméleti és -technikai megközelítése is fontos új szempontokat kínál a szóban forgó szövegek teljesebb nyelvészeti elemzéséhez. A dolgozat az idetartozó legalapvetőbb szempontok, kérdések közül a következőket tárgyalja, elemzésekre építve, melyek korpuszát Kosztolányi-versek, illetve ezek német műfordításai adják:

- a lírai aposztrófé,
- az önmegszólítás,
- az E/2. személyű megszólítások stílusértéke,
- a nyelvtani nemek fordításstiliztikai szerepe.

3.2.5. Fordítástudomány és stilisztika: szintézis és/vagy új elméleti-módszertani lehetőségek

Előadásom írott változatának kidolgozása közben felmerült bennem, hogy az alfejezet címéül a végül is választott gondolatjeles forma (*Fordítástudomány – stilisztika*

– *fordításstilisztika*) helyett a következő formulát választom: *Fordítástudomány + stilisztika = fordításstilisztika*. Valójában azonban – mint reményem szerint – a fentiekben tárgyaltak is igazolták, ennél összetettebb viszonyrendszerrel van szó, hiszen amellett, hogy valóban létezhet és jól működhet a fenti képletben összefoglalt viszony, szerves szintézis, egybeolvadás nélkül is gyümölcsöző lehet mind az elmélet, mind az elemzés szintjén a szóban forgó tudományok kapcsolata. Azaz a fordítástudományi megközelítések képesek gazdagítani a stilisztikát olyan elméleti-módszertani szempontokkal, meglátásokkal, amelyek nem csak kontrasztív vizsgálatokban használhatók, és remélhetőleg ez fordítva is áll, azaz a fordítástudomány is alkalmazhat stilisztikai kategóriákat, módszereket anélkül, hogy kifejezetten fordításstilisztikaivá válna egy elméleti elgondolás vagy elemzés.

4. Stilisztika és nyelvművelés

Már a 19. század végének – 20. század elejének kiváló nyelvésze, Simonyi Zsigmond felvetette azt a funkcionális nyelvészeti szempontból nagyon is megalapozottnak tekinthető – ugyanakkor bizonyos más megközelítésekből vitathatónak minősülő gondolatot –, hogy „a nyelvhelyesség nem a nyelvtan, hanem a stilisztika kérdése” (Simonyi 1896: 40). Néhány évtizeddel később Balassa József (1932: 47) is hasonlóképpen vélekedett, amikor kissé ugyan óvatosabban fogalmazva, de lényegében Simonyival egyetértve a következőket írta a nyelvhelyesség és a stilisztika viszonyáról: „a nyelvhelyesség kérdése inkább a stilisztika körébe tartozik [...] Azt mondhatjuk, hogy a nyelvhelyesség kérdéseivel foglalkozás alkalmazott nyelvtudomány. Olyan viszonyban van magával a nyelvtudománnyal, mint a kertészet vagy földművelés tudománya a természetrajzzal.”

A legutóbbi évtizedek egyik legkiválóbb stilisztikusa és egyben egyik meghatározó szerepű nyelvművelője, Kemény Gábor szintén ezt a felfogást követte: „szoros kapcsolat van (vagy legalábbis kellene, hogy legyen) a stilisztika és a nyelvművelés között” (Kemény 2000: 302). Szerinte a tudományos igényű és megalapozottságú nyelvművelés bizonyos fokig **alkalmazott stilisztikának** is tekinthető (Kemény 2000: 302). Ezzel a szemlélettel függ össze, hogy nyelvművelői felfogásának a stílus volt a kiindulópontja. *Nyelvi mozaik. Válogatás négy évtized nyelvművelő írásaiból* (Kemény 2007) című gyűjteményes kötetének első nagy fejezete, a *Stílusközpontú nyelvművelés* szemléletesen igazolja ezt. E kötetben újraközölt, először 1989-ben megjelent tanulmányában írta a nyelvi norma és a nyelvművelés körüli vitákra is reflektálva máig érvényes javaslatát:

a megoldás (ha van megoldás a normativitás ügyében való állásfoglalásra) [...] a stilisztikai szempontok hasznosítása, egy **stilisztikai szemléletű nyelvművelésnek a megteremtése**. Csak egy ilyen felfogású és módszerű nyelvműveléstől remélhetjük, hogy meg tudja ismertetni a nyelvközösség tagjaival az anyanyelvben rejlő kifejezési lehetőségek sokféleségét. Hogy amit kimondunk vagy leírunk, ne csupán érthető és nyelvtanilag szabályos legyen, hanem fejezze ki mindazt az érzelmi és hangulati többletet is, ami közlésünk fogalmi tartalmát kiegészíti és

szubjektív hitelességét megadja. **Így juthatunk el a nyelvi helyesség alapkövetelményétől a stilisztikai helyesség eszményéig.** Vagy majdnem addig. Hiszen az eszmény épp attól az, ami, hogy csak megközelíteni tudjuk, elérni azonban nem (Kemény 1989/2007: 21).

5. Stilisztika és nyelvpedagógia

Ha a stilisztika és a nyelvpedagógia összefüggésrendszerét áttekintjük, számos már létező vagy még csak potenciális kapcsolódási pontot, közös területet és kutatási eredményt láthatunk, a nyelvelméleti háttérfeltevésektől kezdődően egészen az olyan konkrétumokra irányuló vizsgálatokig, mint a tankönyvkutatás, -elemzés. Magam példaként most csak egy területre kívánok utalni, a kognitív stilisztika és az anyanyelv-pedagógia összefüggésrendszerére (bővebben erről ld. pl.: Pethő 2015; a tágabb funkcionális nyelvészeti összefüggéshez: Tolcsvai Nagy 2013: 352–356, Tolcsvai Nagy 2015). Az utóbbi évtizedek kognitív stilisztikai kutatásai (ld. pl.: Sandig 1995, Tolcsvai Nagy 1996, Tátrai–Tolcsvai Nagy szerk. 2012, Simon 2016) még világosabbá tették annak a részben már korábban is vitatott felfogásnak a tarthatatlanságát, amely a stílust egyszerűen „dísznek” és így, mondhatni, valamiféle mellékes, másodlagos nyelvi fenoménnek tekintette. Mindennek következményeit ma csak kis részben láthatjuk az anyanyelvi nevelésben, ezért a funkcionális szemlélet alkalmazásának körét szükséges folyamatosan szélesíteni, ez vonatkozik mind az anyanyelv-pedagógiai alapelvekre, mind az ismeretanyagra, mind a metodikára. A nyelvi variabilitás, illetve általában a nyelvhasználat új szemléletű, funkcionális kognitív stilisztikai megközelítése lényeges összetevője lehet – kellene, hogy legyen! – egy olyan korszerű, a nyelvtudomány legújabb eredményeit adaptáló és egyúttal a diákokat a jelenlegi módszertannál jobban motiváló anyanyelvi nevelésnek, amely a „Gondolkodni és beszélni tanítunk”-célt (vö. Pethő 2002, 2015, Tolcsvai Nagy 2015) megvalósítva hatékonyabb felkészítést jelenthet az egyéni és a társadalmi lét teljesebbé tételéhez.

6. Összegzés

Szabó Zoltán *Gondolatok az alkalmazott stilisztikáról* című tanulmányában a stilisztikának „eddig kialakult sok és sokféle alkalmazását” (Szabó 1998: 20) sorolja fel:

- 1) nyelvművelés, beszédtechnika, színpadi beszéd, nyelvi érintkezés, nyelvi kölcsönhatás,
- 2) oktatás, nyelvidaktika, tantárgy-pedagógia (anyanyelvi, idegen nyelvi),
- 3) tömegkommunikáció (újság, rádió, tévé),
- 4) fordítás, tolmácsolás (egyben összehasonlító stilisztika is),
- 5) reklám, hirdetés, plakát,
- 6) politika, diplomácia, nyelvpolitika,
- 7) kriminalisztika, kriminálpszichológia,
- 8) személyiség-lélektan (egyéni stílus),
- 9) névhasználat, névdivat, továbbá vendéglők, presszók, cégek elnevezései,

- 10) számítógép, számítógépes nyelvészet, elektronikus levelezés; és még sok más, valamint elvileg még sok új lehetőség (Szabó 1998: 20–21; a számozás az eredeti szerint, a tagolás tőlem: P. J.; vö. Sandig 1995: 27–28).

Áttekintésemben a Szabó Zoltán által felsoroltak közül az utóbbi évtizedekben a stilisztikában bekövetkezett változásokra – gondolok itt elsősorban a kognitív stilisztika kialakulására és dominánssá válására –, a nyelvművelés megítélésének és szerepének átalakulására, az anyanyelv-pedagógia társadalmi igényeket is követő folyamatosan szükséges megújulására tekintettel néhány különösen fontosnak gondolt területet tárgyaltam, emellett a tudományközi kapcsolat különleges jelentősége és lehetőségei miatt, és ezzel konferenciánk tematikájához is igazodva, a stilisztika és a fordítástudomány összefüggésére helyeztem különös hangsúlyt.

Konklúzióként minden egyes itt vizsgált tudományközi kapcsolatról, azaz a klasszikus alkalmazott nyelvészeti diszciplínák és a stilisztika összekapcsolódásának minden formájáról kijelenthető, hogy ezek mind az elmélet, mind a módszertan területén a tudományos megismerést segítő, érdemben előmozdító, konkrétan is behatárolható lehetőségeket kínálnak fel a kutatás számára.

Irodalom

- Ajtay-Horváth Magda 2016. Barangolás Bábelben. Egy magyar vers és angol fordításának kognitív stilisztikai alapú összevetése. In: Reményi Andrea – Sárdi Csilla – Tóth Zsuzsa (szerk.): *Távlatok a mai magyar alkalmazott nyelvészetben*. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 304–312.
- Balassa József 1932. A nyelvhelyesség kérdései. *Magyar Nyelvőr* 61, 99–103.
- Benő Attila – Fazakas Emese – Zsemlyei Borbála (szerk.) 2015. *Többszervezés és kommunikáció Kelet-Közép-Európában*. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület.
- Boda István Károly – Mónos Katalin (szerk.) 2011. *Az alkalmazott nyelvészet ma: innováció, technológia, tradíció*. Budapest – Debrecen: MANYE – Debreceni Egyetem.
- Boda István Károly – Porkoláb Judit 2011. A poétikai kommunikáció szimbolikus jelentéstartalmának ábrázolása hipermediális szövegekben. In: Boda István Károly – Mónos Katalin (szerk.): *Az alkalmazott nyelvészet ma: innováció, technológia, tradíció*. Budapest–Debrecen: MANYE – Debreceni Egyetem, 196–203.
- Bódi Zoltán 2011. A blog kommunikációs műfaji jellemzői. In: Boda István Károly – Mónos Katalin (szerk.): *Az alkalmazott nyelvészet ma: innováció, technológia, tradíció*. Budapest–Debrecen: MANYE – Debreceni Egyetem, 204–211.
- Crystal, David 1998. *A nyelv enciklopédiája*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Cs. Jónás Erzsébet 2014. Fordításstilisztika a nyelvtudományban. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 2, 54–62.

- Kemény Gábor 1989/2007. Pozitív nyelvművelés. In: Kemény Gábor: *Nyelvi mozaik. Válogatás négy évtized nyelvművelő írásaiból*. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 17–21.
- Kemény Gábor 2000. Szkülla és Kharübdisz között: a stilisztika feladatai és lehetőségei az új évezred küszöbén. *Magyar Nyelvőr* 124, 298–309.
- Kemény Gábor 2007. *Nyelvi mozaik. Válogatás négy évtized nyelvművelő írásaiból*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Knapp, Karlfried 2011. Angewandte Linguistik in Deutschland – eine Disziplin? *Histoire Épistémologie Langage* 33, 117–128.
- Kocsány Piroska 2001. Párhuzamos műfordítás: a stilisztika kivételes lehetősége. *Magyar Nyelvőr* 125, 444–452.
- Krómer Anna 2011. Diskurzusjelölők gyerekcipőben – diskurzusjelölők használatának vizsgálata óvodás korcsoportnál. Boda István Károly – Mónos Katalin (szerk.): *Az alkalmazott nyelvészet ma: innováció, technológia, tradíció*. Budapest–Debrecen: MANYE – Debreceni Egyetem, 212–217.
- Lőrincz Julianna 2018. *Kontrasztív nyelvészet, kontrasztív stilisztika*. Komárom: Selye János Egyetem.
- McRae, John – Clark, Urszula 2004. Stylistics. In: Davies, Alan – Elder, Catherine (eds.): *The Handbook of Applied Linguistics*. Oxford: Blackwell, 328–346.
- Pethő József 2002. „Gondolkodni és beszélni tanítunk...” A stilisztika az anyanyelvi nevelésben az 5–8. osztályban. *Magyartanítás* 43/1, 24–27.
- Pethő József 2015. A stilisztika a mai magyar nyelvtudományban és anyanyelvi nevelésben. In: Vančo, Ildikó (szerk.): *Tanulmányok a nyelvtanítás módszertanához*. Nyitra: Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-Európai Tanulmányok Kar, 83–92.
- Pethő József 2022. A személyjelölés konstrukciói a fordításban (Kosztolányi verseinek német fordításai alapján). *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 3, 123–136.
- Sandig, Barbara 1995. Tendenzen der linguistischen Stilforschung. In: Stickel, Gerhard (Hrsg.): *Stilfragen*. Berlin–New York: de Gruyter, 27–61.
- Schirm Anita 2011. A diskurzusjelölők funkciói a nyelvhasználók szerint. In: Boda István Károly – Mónos Katalin (szerk.): *Az alkalmazott nyelvészet ma: innováció, technológia, tradíció*. Budapest–Debrecen: MANYE – Debreceni Egyetem, 218–224.
- Simon Gábor 2016. *Bevezetés a kognitív lírapoétikába. A költészet mint megismerés vizsgálatának lehetőségei*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Simonyi Zsigmond 1896. A nyelvhelyesség kérdése. *Magyar Nyelvőr* 25, 38–41.

- Sylvester János 1541/1961. Az olyan ígikrül való tanúság, melyek nem tulajdon jegyzisben vitének. In: Szathmári István (szerk.): *A magyar stilisztika útja*. Budapest: Gondolat Kiadó, 3–16.
- Szabó Zoltán 1998. Gondolatok az alkalmazott stilisztikáról. *Modern Nyelvoktatás* 4/4, 20–27.
- Szathmári István (szerk.) 1961. *A magyar stilisztika útja*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Szathmári István 2005. *A magyar stilisztika a kezdetektől a XX. század végéig. Stilisztikatörténeti áttekintés*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Tátrai Szilárd – Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) 2012. *A stílus szociokulturális tényezői*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem.
- Tolcsvai Nagy Gábor 1996. *A magyar nyelv stilisztikája*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2013. *Bevezetés a kognitív nyelvészetbe*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2015. Mi köze van a diáknak a nyelvtanhoz, avagy a tárgygyá tett nyelv visszahumanizálása az oktatásban. *Iskolakultúra* 25/7–8, 18–27.

Internetes hivatkozások

- W1. https://irodalom.unideb.hu/sites/default/files/upload_documents/nyelvezs-tan-tu.pdf.
- W2. <http://jogiportal.hu/index.php?id=bvljuedf4gv2e2ohn&state=20051230&menu=view>.
- W3. https://semmelweis.hu/szaknyelv/files/2023/03/MANYE_programfuzet.pdf.
- W4. https://semmelweis.hu/szaknyelv/files/2023/03/MANYE_absztraktfuzet2.pdf.
- W5. https://mftk.uni-pannon.hu/images/Programf%C3%BCzet_MANYE_2021.pdf
- W6. https://btk.kre.hu/images/doc/XXVII_manye_progr_20190415.pdf.
- W7. <https://docplayer.hu/3505233-Manye-25-programfuzet.html>.